

Rahvusarhiivi
2017. aasta aruanne

Sisukord

1. Üldhinnang 2017. aastale	3
2. Hindamine	5
3. Kogumine ja nõustamine	6
3.1. Avalike arhivaalide kogumine	6
3.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine.....	7
3.3. Audiovisuaalse ainese kogumine	8
4. Säilitamine	9
4.1. Säilitustingimused ja hooldatöö.....	9
4.2. Konserveerimine	10
4.3. Digiteerimine	10
5. Kasutamine	12
5.1. Veebikülastused ja uurijateenindus.....	12
5.2. Teatmestu ja andmebaasid	12
5.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused	13
5.4. Ühismeedia ja turundus.....	15
6. Digitaalarhiivindus	16
6.1. Tarkvaraarendus.....	16
6.2. Digitaalne säilitamine	16
6.3. Koostöö	16
7. Teadus- ja publitseerimistöö	17
8. Organisatsiooniline areng	18
Lisa 1	20

1. Üldhinnang 2017. aastale

Klišeeliku väljendiga alustades saab tõdeda, et 2017. aasta oli Rahvusarhiivi jaoks ajalooline. Ühest küljest on iga lõppenud aasta ajalooline, eeskätt selles tähenduses, et olevikust on saanud minevik, ajalugu, ning igasse aastasse mahub saavutusi ja mäletamisväärset, seega ajalukku jäävat. Aga teisalt pole kahtlust, et kodumaise arhiivinduse jaoks oli läinud aasta tõepoolest eriline – 1. veebruaril 2017 avatud Noora, Rahvusarhiivi uhiuus peahoone Tartus, on saavutus, milleni jõutakse kord sajandis.

Nõnda on ka mõistetav, et üks Rahvusarhiivi tähtsamaid tegevussihte oli seotud Noora rakendamisega, arhiiviteenuste parendamisega kõigis olulistes tööloikudes. Riigihalduse vaates on ülimalt positiivne, et taastus arhiivi võimekus asutustelt dokumente vastu võtta, lõppes aastaid kestnud olukord, kus vaba hoidlapind puudus. Säilitustingimused paranesid hüppeliselt, praeguseks on ca 85% arhivaalidest nõuetekohastes hoidlatingimustes. Kasutuse valdkonnas rakendati mitmeid uudseid töökorralduslikke ja tehnilisi lahendusi, mis muutsid klienditeeninduse kiiremaks ja paremaks. Lühidalt, Noora on muutnud kogu organisatsiooni kompaktsemaks ja ka nähtavamaks.

Aasta teine tegevusprioriteet ehk Tallinna keskuse (filmiarhiivi) rajamise ettevalmistustööd on edenenud koostöövõimaluste analüüsimise faasi sarnaste ülesannetega asutustega. Tõenäoliselt jõuab see protsess esimesse vahefinišisse investeerimistaotluse koostamisega 2018. aasta algul. Kolmas esmatähtis ülesanne – Astra mooduli arendustöö – päädis prototüübi valmimisega, selle juurutamine koostöös arhiivimoodustajatest asutustega ootab ees järgmisel aastal.

Arusaadavalt jäi 2017. aastasse tegevuskavas prioriteetsetena esitatud ülesannete kõrval rohkelt muidki, üldsegi mitte väheolulisi toimetusi ja saavutusi. Andmekogude hindamisotsus, millega sadadest riigi andmekogudest sõeluti arhiiviväärtuslikuna välja 26, on esiletõstmist väärt tulemus. 2017. aastat märgistab arhiivipedagoogika jõuline areng, Noora ja teiste majade avamine nii üldhariduskoolide kui ülikoolide õppuritele. Veelgi üldisemas plaanis võib lõppenud aastat pidada Eesti arhiivinduse kõige tihedamaks suhtlusaastaks noorte ja vanemate ajaloohuvilistega, mitte kunagi varem pole Rahvusarhiiv olnud sedavõrd esil meedias, ühisloomes ja sotsiaalmeedias, ühiskonna tajuruumis tervikuna.

Rahvusarhiivi tugevuseks on kahtlemata olnud ka koostöövõime erinevate partneritega kodu- ja välismaal. 2017. aastal toimus arhiivi korraldusel mitu edukat üritust, millest mainimisväärsemad on europrojekti E-ARK üliedukas lõpuseminar, arhiiviuuringute keskuse ICARUS ja europrojekti CO:OP partnerite konverents ning mõistagi Eesti Euroopa Liidu eesistumise aegsed koosolekud. Koostöölepingu sõlmimine globaalse haardega ettevõttega Ancestry avab lähiajal miljonid peidetud isikuandmed 19. sajandi teisest poolest ja 20. sajandi algupoolest nii eesti - kui väliskasutajale. Novembris peetud koostööseminar Eesti Evangeelse Luterliku Kirikuga märgistas kümme aastat väldanud projekti lõppu – ligi pool miljonit lehekülge pereloolise teabega on nüüd digiteeritult veebis kättesaadav nii kirikuõpetajatele kui ka laiemale üldsusele.

2017. aasta vältel külastati Rahvusarhiivi ca 1,25 miljonit korda, kusjuures 99,3% külastustest toimus veebiteenuste kasutamise kaudu. Need teenused toimivad ca 18,5 miljoni digiteeritud toimikulehekülje, ca 575 000 digiteeritud foto, ca 1200 digiteeritud filmitunni, ca 730 digiteeritud helitunni ning ca 50 000 digiteeritud maakaardi kuvamisel arhiivikasutajatele üle ilma. Nende teenuste ehk teisisõnu erinevate otsi- ja infosüsteemide tööshoidmine ja arendamine ning

digitaalsena sündinud teabe vastuvõtmise ja säilitamisega seonduvate tarkvaraliste lahenduste pakkumine oli 2017. aastal ja on 2018. aastal Rahvusarhiivi suurimaks väljakutseks.

2. Hindamine

2017. aasta lõpu seisuga oli Rahvusarhiivi poolt arhiivimoodustajatena käsitletavate asutuste arv 698. Neist on hinnatud 673 arhiivimoodustaja põhi- ja juhtimisfunktsioonide dokumendid. 2017. aastal hinnati 54 tegutseva arhiivimoodustaja põhitegevuse dokumente (sh selgus kolme asutuse puhul, et arhiiviväärtuslike dokumente ei teki, ning kaks asutust muutusid arhiivimoodustajaks). Kokkuvõttes on hindamata vaid 25 arhiivimoodustaja dokumendid, peamiselt on tegu Keskkonnaministeeriumi ja selle valitsusala asutuste, riigi asutatud sihtasutuste ja mõningate avalik-õiguslike juriidiliste isikutega.

Hindamise valdkonna olulisimaks tööülesandeks kujunes riigi andmekogude hindamine. Oktoobri lõpus vormistatud hindamisotsusele (31.10.2017, nr 51) eelnesid pikad arutelud hindamiskomisjonis ning otsuse kavandi kooskõlastamine andmekogude vastutavate ja volitatud töötajatega. Hindamise objektiks valiti RIHA-s registreeritud andmekogud, millest eraldati standardlahendused (andmetest tühjad tarkvaratooted) ja teenuseid vahendavad infosüsteemid. Allesjäänud andmekogude arhiiviväärtust kaaluti riigi põhiresursside (rahvastik, territoorium, riigivõim) vaates, tuginedes Rahvusarhiivi värsketele kogumispõhimõtetele. Arhiiviväärtuse sai 26 riigi andmekogu (otsuse lisa nr 1), mida Rahvusarhiiv hakkab koostöös asutustega lähitulevikus vastu võtma.

Selgus saabus ka enam kui 30 seni hindamata dokumentidega muuseumi osas (HO nr 68, 28.12.2017). Otsustati, et muuseumide ülesannete ja tegevuste kohta säilib piisavalt teavet Kultuuriministeeriumi arhiiviväärtuslikes dokumendisarjades ja andmekogudes. Muuseumid on oluliste mäluasutustena tunnustatud kompetentsikeskused kultuuripärandi hoidmisel, säilitavad oma kogudes muu hulgas dokumente ning on huvitatud enda tegevuse käigus loodud ja saadud püsiva säilitusväärtusega teavet ka ise hoidma. Seda kõike arvestades otsustati, et muuseumide tegevuse käigus loodavad dokumendid ei ole arhivaalid ja muuseumid ei kuulu arhiivimoodustajate hulka.

Huvitava hindamisülesandena tasub esile tõsta teatrite dokumentide hindamisotsust (28.12.2017, nr 69), millega valiti välja üheteistkümne teatri arhiiviväärtuslikud sarjad. Viimaste hulgas on kindlasti rikkalikku kultuuriloolist teavet pakkuvad lavastuste toimikud, loometöötajate isikutoimikud, aga ka teatrite põnevad foto- ja videokogud.

Jätkus Rahvusarhiivi asutustega tehtava töö tarkvaramooduli Astra arendamine. Muu hulgas korrastab Astra kasutuselevõtt hindamisalast teavet ja standardib hindamisotsuste sisu. Tutvuti mitme prototüübi ja esimese veebirakendusega. Astra esimese etapi valmimine on planeeritud 2018. aastasse, mil Astra peab võimaldama liigitusskeemide koostamist ja kooskõlastamist ning haldama kogu hindamise protsessi. Ka hindamise protsess sai aruandeaastal kaasaegse protsessivaate Rahvusarhiivi [veebijuhistes](#), olles üks kuuest arhiivihalduse valdkonnast. Tegemine on eelkõige hindamise standardprotsessiga, mis abistab asutust hindamisalasel suhtlusel Rahvusarhiiviga, aga standardiseerib protsessi ka arhiivi jaoks.

3. Kogumine ja nõustamine

Tartus avatud uus peahoone võimaldas 2017. aasta kevadel taas alustada täisvõimsusega kogumist. 2017. aastal lisandus Rahvusarhiivi 134 493 arhivaali, suurim vastuvõtt oli Tartus mahuga 96 845 säilikut, millest 63 624 olid Harju, Pärnu, Tartu ja Viru maakohututes peetud kinnistustoimikud aastatest 1990–2010. Silmapaistev oli Kaitseressursside Ametilt sõjakomissariaatide arhiivi kuuluvate 20. sajandi reservväelaste arvestuskaartide ja tähestikraamatutega vastu võetud digitaalne otsivahend koos failidega mahus 26 terabaiti. Seoses haldusreformi läbiviimise ja maavalitsuste tegevuse lõpetamisega alustati nõustamist nii kohalike omavalitsuste kui ka maavalitsuste arhiivide üleandmise ettevalmistamiseks.

3.1. Avalike arhivaalide kogumine

Üleandmisega alustasid mitmed kohalikud omavalitsused, eelkõige anti üle veel nõukogude perioodist pärit täitevkomiteede dokumente, samuti ühismajandite dokumente. Valdadest andsid arhivaale üle Pärsti, Paistu, Tähtvere, Vara, Sauga, Meeksi, Laekvere, Iisaku, Ambla, Väätša, Imavere ja Paide vallavalitsused, samuti Kuressaare, Valga ja Sindi linnavalitsused. Viljandimaa valdadest anti üle ka õigusvastaselt võõrandatud vara toimikud, mis teistes maakondades on koondatud maavalitsuste juurde. Üleantud dokumendid pärinevad 1944. aastast kuni 2017. aastani. Ühine nõustamispäev viidi läbi neljale ühinevale vallale Pärnumaal: Halinga, Tootsi ja Vändra vallad koos Vändra aleviga.

Tegevuse lõpetamise tõttu hakkasid üleandmiseks ettevalmistusi tegema maavalitsused. Üle anti nii rajoonide täitevkomiteede seni üleandmata dokumente kui ka maavalitsuste arhiivide sarju. Õigusvastaselt võõrandatud vara toimikud jõudsid arhiivi Ida-Virumaalt ja Pärnumaalt, ettevõtteregistri toimikud Ida-Viru, Lääne ja Pärnu maavalitsustest. Lääne-Viru, Lääne, Viljandi ja Pärnu maavalitsustest anti arhiivile rajooni täitevkomiteede lapsendamise toimikud ning Võru, Valga ja Viljandi maavalitsustest töötajate isiklikud toimikud. Maavalitsuste arhiividest üleandmisele kuuluvad dokumendid katavad ligikaudu 90 aastat, alustades 1926. aasta perekonnaseisudokumentidest kuni 2017. aastast pärinevate dokumentideni, hõlmates ka digitaaldokumente. Koostöös Rahandusministeeriumiga toimus infopäev maavalitsuse esindajatele, nõustamistööd on Rahvusarhiivi esindajad teinud pea kõigis maavalitsustes koha peal.

2017. aasta aprillis saatis Rahvusarhiiv üheksale asutusele ettepaneku arhiiviväärtusega dokumentide ja andmekogude üleandmiseks. Seda ajendas asjaolu, et Rahvusarhiivil on võimekus digiarhivaalide vastuvõtuks ning hoidlapinna lisandumise järel on avanenud ka võimalus paberdokumentide vastuvõtmiseks. Arhiivi algatus intensiivistas asutusi üleandmisi planeerima. Riigiasutuste arhivaalidest anti arhiivile üle Rahandusministeeriumi arhivaalid 1991–1997, Soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise voliniku kantselei arhivaalid aastaist 2005–2016 ja Põllumajandusministeeriumi arhivaalid aastaist 1990–2001. Riigikogu kantselei fondi lisandusid Riigikogu VIII koosseisu perioodi dokumendid. Ministeeriumid andsid üle 6515 säilikut nende valduses olnud tegevuse lõpetanud asutuste arhivaale, näiteks Sotsiaalministeeriumi 8 allasutuse arhiivid, sh Tervishoiu- ja Sotsiaalabi Arenduskeskus, Eesti Sotsiaaluuringute Keskus ja Tööturuamet. Siseministeerium andis üle Riigi Perekonnaseisumeti ja Riigi Kohaliku Omavalitsuse ja Regionaalse Arengu Ameti arhivaalid, Politsei- ja Piirivalveamet elukoha registreerimisteadete kartoteegi 1947–1999, Kultuuriministeerium ENSV Kultuuriministeeriumi arhiivi perioodist 1976–1992 ning Rahandusministeerium Riigihangete Ameti arhiivi 1995–2010.

Jätkus asutuste huvi arhiiviväärtuslike personalitöö isikutoimikute üleandmiseks, lisandusid toimikud Eesti Vabariigi Tööministeeriumi, Eesti Vabariigi Sotsiaalhooldusministeeriumi, Keemia Instituudi, Põlevkivi Instituudi jt arhiividesse.

Mahukad täiendused saabusid Jämejala psühhiaatriaigla arhiivile aastatest 1903–2002 (2137 säilikut), Justiitsministeeriumist anti üle ENSV Ülemkohtu isiklikke toimikuid 1944–1970 (2070 säilikut). Tartu ringkonnakohus andis üle Tartu Linnakohtu arhivaalid 1991–2000 (1069 säilikut). Koolidest võeti vastu Tartu Raatuse Gümnaasiumi dokumendid 1944–1996. Seoses notari tegevuse peatamisega anti üle Tallinna notari Laura Sõmer-Arusoo arhiiv. Notarite Koda andis üle teiste notarite käes olnud pärimistoimikuid valdavalt 1990. aastate algusest täienduseks Pärnu riikliku notariaalkontori ja Pärnu notari Karin Piirikivi arhiividele.

Vastuvõtutoimingud on pooleli Tartu Ülikooli arhiiviga, 2017. aastal anti üle üliõpilaste isiklikke toimikuid kuni 1965. aastani, töötajate isiklikke toimikuid 1980. aastateni ja erinevate allüksuste põhitegevuse säilikuid 2003. aastani, kokku *ca* 27 000 säilikut.

Vastuvõtuprojektid on lõpetamisel Eesti Arengufondi (tegevuse lõpetanud asutus) ja SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitaliga. Arhivaalide üleandmiseks on ettevalmistustöid alustanud Haridus- ja Teadusministeerium, paberdokumentide kõrval on arutelu toimunud ka andmekogu ETIS1 üleandmise kavandamiseks.

3.2. Eraõiguslike asutuste dokumentide ja isikuarhiivide kogumine

Varasema perioodi arhivaalidest anti Rahvusarhiivile üle kaks EELK Tartu Peetri koguduse 19. sajandi personaalraamatut, mis vajavad konserveerimist ja saavad seejärel kättesaadavaks arhiivi digikogus.

Jaan Krossi perekonna kaudu jõudis arhiivi suur kogus krahv Friedrich Bergi kirjavahetust ja käsikirjade mustandeid. Jaan Krossini jõudsid need Jõgeva Sordiaretusjaama endise direktori Rudolf Tamme kaudu, kes oli krahv Bergiga isiklikult tuttav ja sai perekonnalt osa dokumente oma käsutusse krahv Bergist monograafia kirjutamiseks.

Eesti Taimekaitse Instituudist anti üle 20. sajandi alguse Eestimaa Sooparanduse Seltsi dokumente. Sugulaste vahendusel jõudis arhiivi Jaan Otsale kuulunud dokumentide kollektsioon aastaist 1941–1944, kajastades näiteks Saksa okupatsiooni aegseid olusid Eestis, Eesti evakueerimiskomitee tegevust Rootsis ja Jaan Otsa püüdeid jätkata ajakirjanikutööd paguluses.

Korrastamist ootavad Johanna ja Voldemar Pätsi isikuarhiiv, millest moodustab suure osa Johanna Pätsi kirjavahetus, aga ka nende mõlema avalike esinemiste ja kirjutiste käsikirju, biograafilisi dokumente, mälestusi ja muud. Rahvusarhiivi jõudis ka diplomaat Oskar Öpiku perekonna arhiiv perioodist 1918–1990, sh Oskar Öpiku käsikirjad, kirjavahetus, biograafilised dokumendid ja *ca* 150 fotot. Puhkide suguvõsa liikmete (Marie Puhk, Joachim Veimarn, Aare-Ruth Mörner, Agu Theodor Puhk) dokumentide kollektsiooni lisandus 1938. aastal Paul Luhtheina poolt valmistatud vapijoonis ja Jaak Puhki perekonna asutise põhikiri.

Positiivse vastusena arhiivi 2014. aasta pöördumisele endiste presidentide, Riigikogu esimeeste ja peaministrite poole alustas Toomas Varek oma isikuarhiivi üleandmist: arhiivi jõudsid biograafilised ja ametialased dokumendid ning fotod.

Lisaks eeltoodutele andsid eraisikud üle Pärnu Muinsuskaitse Seltsi, arst Harri Kanteri ja õigusvastaselt represseeritute liidu „Memento“ ühe asutaja Elmar Joosepi isikuarhiivid. Jätkus haridustegelase Kaarel Kotsari ja tema perekonna dokumentide üleandmine.

Korporatsiooni Vironia väliskoondiste kollektsiooni andis arhiivile üle korp! Vironia vilistlaskogu, kogumisse kuulub Rootsi, Saksamaa ja Montreali koondiste dokumente (peamiselt kirjavahetus, majandustegevusega seotud dokumendid, protokollid jm) perioodist 1949–1999. Läbirääkimiste faasis on Tartu Kolgata baptistikoguduse arhiivi üleandmine. Soovi oma arhiiv üle anda avaldas ka Eesti Naisüliõpilaste Selts.

2017. aastal tutvustasid arhiivitöötajad kogumistegevust Eesti Kultuuriseltside Ühenduse korraldatud infopäeval Läänemaal, Hiiumaal, Tartumaal, Põlvamaal ja Viljandimaal. Ühtlasi kohtuti Eesti Spordi- ja Olümpiamuuseumi esindajatega spordialaliitude dokumentide kogumise küsimustes, et jõuda selgusele muuseumi võimalikus huvis kõnealuse ainese säilitamise ja edasise kasutamise küsimustes.

3.3. Audiovisuaalse ainese kogumine

Filmiarhiivi jõudis 4857 fotot, 103 uut filminimetust, 965 videonimetust ning 966 helidokumenti. Digitaalset filmi algmaterjali lisandus 33,1 terabaiti, mille hulgas on näiteks Tallinna Ülikooli filmiõppe käigus valminud tudengifilmid, Eesti Joonisfilm OÜ poolt Eesti Rahva Muuseumi ekspositsiooni jaoks loodud joonisfilmid ja Nukufilm OÜ toodangut. Üks suuremaid laekumisi videokogusse oli erakanali TV1 arhiiv. Lisaks andis Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum üle teatrietenduste salvestised.

Helikogusse lisandusid Riigikogu kantselei poolt üleantud Riigikogu komisjonide helisalvestised mahuga 875 säilikut. Rahvuskaaslaste programmi raames koostati projekt väärtuslike heliplaatide kogumiseks Austraalia Eesti Seltside Liidu Arhiivist Sydneys, selle tulemusel jõudis helikogusse 74 kirjeldatud heliplaati.

Fotokogusse anti deposiidina hoiule Lõuna-Aafrika Vabariigis töötanud pressifotograafi Juhan Kuusi 5428 fotonegatiivi aastatest 1969–1985. Suuremate laekumistena võeti lisaks vastu 847 fotot Austraalia Eesti Seltside Liidult, 2032 Urve Rukki arhitektuuri- ja kultuuriloolist fotot ning 1080 fotot ajalehe „Sirp ja Vasar“ fotograafilt Elmar Kösterilt.

4. Säilitamine

4.1. Säilitustingimused ja hoidlatöö

2017. aasta lõpus paiknevad Rahvusarhiivi arhivaalid seitsmes hoones, kus on hoiul 9 313 752 säilikut (sh fotod ja helid) ning lisaks 34 516 nimetust filmidokumente. Kaasaegsetes arhiivihoonetes (Rakvere, Valga, Tallinna Madara tänava ning Tartu Nooruse ja Vahi tänava hooned) säilitatakse 85% Rahvusarhiivi arhivaalidest. Vaba riulipinda on kokku 19 600 riulimeetrit (aasta tagasi 25 600 meetrit).

Aasta esimeses pooles oli hoiuvaldkonna tegevus seotud arhiivide kolimisega Tallinnast Tõnismäelt (kolimise järgselt arhiiv sellest hoonest loobus), aga ka Madara ja Maneeži hoonetest Tartusse. Samuti toimus kolimine Tartu Vahi hoonest Noora hoidlatesse. Kolimisi teostasid hanke korras leitud kolimisfirmad. Alates 1. novembrist 2016 kuni märtsi lõpuni 2017 jõudis pealinnast Tartusse 849 arhiivi (ca 938 000 säilikut, ca 73 000 karpi ehk 7 riulikilomeetrit). Vahi hoonest koliti Noorasse need arhiivid, millest osa juba oli seal hoiul, ning need, mille vastu kasutushuvi on tavapäraselt suur (näiteks hooneregistri materjalid, Tartu Ülikooli ja Maailikooli (EPA, Põllumajandusakadeemia) arhiivid, kokku ca 12 000 karpi). Seoses lähiaastate vajadusega muuta Vahi hoones veel teinegi hoidla digiteeritud kaardikogu hoidlaks, paigutati sealset arhiivid teistele samas hoones vabaks jäänud riulitele. Tartusse kolimise lõppedes tegeleti Tallinna hoonetes seal hajusalt paiknevate arhiivide kokku koondamisega, nende asukohainfo uuendamisega ja säilikute uurimissaali laenutamisega. Sõltumata osade kogude kolimisest Tartusse näitas tellimuste arv eelmiste aastate võrdluses kasvutendentsi – ainuüksi Madara hoidlatest väljastati ühes kuus keskmiselt 2500 säilikut, külastuste kõrghooajal märtsis isegi 3000 säilikut.

Noora uurimissaali avamise järgselt jaotati selle maja fondihoidjate ametiülesanded nädalase liikuva graafiku alusel uurimissaali teenindamise ja hoidlatöö vahel. Tellimusi täidavad kaks töötajat Nooras ja üks Vahis vastavalt tellimuste laekumisele, mitte varasema töökorralduse järgi, kui säilikute väljastamine uurimissaali toimus kindlatel kellaegadel. Aasta vältel väljastati Tartu hoidlatest 24 987 säilikut, sh Vahi hoidlatest 4320 säilikut. Kõige enam leidsid kasutamist Tartu Ülikooli (fondid 402, 2100 ja 5311), kinnistusametite ja hooneregistrite ning Tõnismäelt Tartusse kolitud ERAF-i fondid. Digikoopiate valmistamiseks väljastati majapidamisraamatuid, koguduste ja revisjonide materjale, fotosid ning kaarte.

Vaba kogumispinna teke kasvatas nii Tallinnas kui Tartus tunduvalt uute säilikute vastuvõttu asutustelt ning nõudis fondihoidjatelt kogumisega kaasnevate hoidlaprotseduuride igapäevast teostamist (olemik kontroll, järjestamine, paigutamine, topograafia). Kolimise ja sellele järgnenud aktiivse hoidlate kasutamise tõttu teostati kõigis Noora hoidlates regulaarset pörandate, riulite, inventari ja arhiiviumbriste hooldust. Selle tööloigu kaasajastamiseks ja kiirendamiseks võeti kasutusele mitmed uutele hoidlaoludele sobilikud tava- ja akutoitel seadmed.

Filmiarhiivi Ristiku hoone hoidlates viidi ruumipuuduse vähendamiseks 820 säilikut hoiule Rakvere hoidlasse. Filmide algmaterjale laenutati Rakverest Tallinnasse digiteerimisele üheksal korral (309 säilikut). Koostati nitrofilmide ülevaatlik nimekiri ja topograafia. Korrastati plakatikogu ja plakatite nimistu (657 nimetust). Noora digikeskuses digiteeriti 86 plakatit. 1200 plakatit viidi hoiule Rakverre ja koostati topograafia. Säilivuse tagamiseks teostati fotomaterjalide olemi- ja tehnilist kontrolli ning selgitati välja nitropõhimiku olemasolu (4582 negatiivi hulgast tuvastati 1432 nitronegatiivi). Paralleelselt toimus fotode puhastamine, pakendamine, šifreerimine ja

tehniliste andmete Fotisesse kandmine. Jätkus arhiiviväärtuseta fotopositiivide ja -negatiivide olemikontroll. Konserveeriti ja pakendati 7810 klaasnegatiivi. Konserveerimisele saadeti 13 kunstiväärtusega fotoalbumit. Tehnilist kontrolli tehti 81 filmisäilikule (22 301 meetrit) ja laenutusest tagasi saabunud 141 säilikule (44 988 meetrit). 2017. aastal soetatud filmipuhastusmasin võimaldab kõik digitavad ja laenutatavad filmid puhastada, sealhulgas ka nitropõhimikul filmid, mille töötlemiseks seni arhiivil võimalus puudus. Filme puhastati kokku 262 säilikut (66 976 meetrit), neist nitropõhimikul 38 säilikut (7547 meetrit).

Kõigi Rahvusarhiivi hoidlate keskkonnatingimusi seirati regulaarselt, keskkonnatingimuste näitajad hoidlates olid aasta vältel üldiselt rahuldavad. Kõrge niiskustase Valga keldrikorruse hoidlas tingis vajaduse kasutada lokaalset kuivatusseadet ning paigutada ümber seal hoitav arhiivaines.

4.2. Konserveerimine

Konservaatorite töö peamine märksõna oli üle paari (kolimis)aasta taas digiettevalmistus. Rõhuva osa moodustasid sellest tööst suureformaadilised kaardid, mille viimine kopeerimiseks sobilikku seisundisse oli väga keeruline ülesanne nii säilikute mõõtmete kui ka kahjustuste iseloomu poolest. Lisaks tegeleti hallituskahjustusega köidete desinfitseerimise ja puhastamisega, konserveeriti, korrastati ja ümbristati filmiarhiivi kogudesse kuuluvaid nahkköites fotoalbumeid, konserveeriti plaane ja jooniseid (Tartus ligi 600 m² ehk 1500 lehte) ning valmistati säilitusümbriseid. Jätkati EELK kogudustele (Viru-Nigula, Lüganuse, Jõhvi, Tudulinna Rahu kogudus ja Iisaku) kuuluvate materjalide ettevalmistamist mikrofilmimiseks (parandati 587, sirutati 1099 ja puhastati 12 755 lehte) ja 2016. aastal arhiivile üle antud Saaremaa EAÕK koguduste materjalide konserveerimist (68 säilikut, 7394 lehte). Suveperioodil toetas Tallinnas ajutise lisatööjõuna digiettevalmistuste tegemist Tartu Kõrgema Kunstikooli restaureerimisala tudeng ning paari kuu vältel oli nii Tallinnas kui Tartus praktikandina abiks välistudeng Hispaaniast. Teenusena osutati konserveerimistöid Eesti Arhitektuurimuuseumile, Arvo Pärdi Keskusele, Välisministeeriumile ja Muinsuskaitseametile.

Rahvusarhiivi konservaatorid aitasid korraldada ning osalesid ettekandjate ja kuulajatena Baltimaade konservaatorite 11. triennaalil vastavatud Eesti Rahva Muuseumis Tartus. Konverentsi ühe programmilise osana toimus Vahi hoones arhiivi kaardi- ja pärgamendikogude säilitusprojekti tulemusi tutvustav töötuba. Lisaks osalesid säilitusvaldkonna töötajad konservaatorite kutsekomisjoni, Kultuuriministeeriumi poolt ellu kutsutud kogude komisjoni ja konservaatorite ühingu juhatuse töös, nagu ka ICCROM-i konserveerimismeetodite vahendamise koolitusel Roomas ja Erasmus+ poolt toetatud praktikajuhendajate juhendamisoskuste koolitusel Tartu Kutsehariduskeskuses.

Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengitele õpetati paberi ja köidete restaureerimist, viidi läbi konserveerimiskeemia praktikum ning juhendati Kõrgema Kunstikooli ja Tartu Ülikooli tudengite erialapraktikat. Kolm nädalat praktiseerisid Nooras Tartu Ülikooli Keemia Instituudi EACH (*Excellence in Analytical Chemistry*) programmi tuneeslasest ja filipiinlasest magistriõppe tudengid. Praktikat ja juhendamist aitas oluliselt mitmekesistada arhivaalide ja säilitusmaterjalide uuringuteks hangitud stereomikroskoop Leica M205C.

4.3. Digiteerimine

Tallinnas muudeti aasta alguses digivaldkonna töötajate senist töökorraldust, et luua tugisüsteem hoidlate ja uurimissaali ladusaks teenindamiseks ning muuta töö vaheldusrikkamaks. Selleks

alustati nädala kaupa roteeruvat koopiategimuste täitmist. Lisaks läbisid digiteerijad konservaatorite käe all säilikutu kuivpuhastuse koolituse, et suuta arhivaale digiteerimiseks ette valmistada, vormistada nimistule olemikontrolli akti ja vajadusel asendada fondihoidjaid uurimissaali laenutuste teenindamisel.

Tartus tegeleti aasta esimeses pooles digivaldkonna tööruumide kohandamise ja sisseseadmisega, tehnika seadistamise ning kopeerimisteenuste taaskäivitamisega. Mitmed Tallinnast Noorasse kolitud suure uurijahuviga kogud töid kaasa koopiategimuste mahu olulise suurenemise (tellitud digifailide arv oli 2017. aastal 59 300, 2015. aastal aga võrdluseks 21 911). Kopeerimisvaldkonna töö korraldati ümber nõnda, et sõltuvalt tellimuste arvust saaksid kõik digiteerijad vajadusel pühenduda tellimuste täitmisele. Aasta teises pooles tehti algust ülisuureformaadiliste kaartide (lühim külge pikem kui 160 cm) digiteerimisega (30 lehte), sh teostati suurte kaartide digiteerimine Eesti Arhitektuurimuuseumile (34 lehte). Lõppes kümme aastat toimunud EELK kirikuraamatute mikrofilmimise ja digiteerimise projekt, mille käigus valmistati 22 979 kaadrit ja 21 835 kujutist. Kokku mikrofilmide 2478 kirikuraamatut ja mikrofilmide digiteerimise tulemusel valmis 492 189 digikujutist. Jätkus Rahvusarhiivi koostöö Utah' Genealoogiaseltsi (517 921 kujutist) ja Yad Vashemi (2215 kujutist) digiteerimuste täitmiseks. Kokku täienes erinevate seadmete töö tulemusel arhiivi digikogu paberarhivaalidest valmistatud 1 053 020 kujutisega.

Filmiarhiiv valmistas digiteerimiseks ette 242 säilikut ehk 54 002 meetrit filmi ning digiteeris atsetaatalusel 35 mm filmi 35 nimetust (ajaline maht 05:13:15) ja nitroalusel 35 mm filmi 5 nimetust (07:19:23). Lisaks digiteeris Eesti Digikeskus MTÜ arhiivi esitatud tellimuste põhjal 59 nimetust filme (19:47:03). Digikeskuse ja arhiivi ühisprojektina digiteeriti Theodor Lutsu DVD jaoks kaks atsetaatalusel filmi (05:23:22) ja üks nitroalusel film (01:19:20). Kõigist digiteeritud filmidest tehti ka kasutuskoopiad (mxf- ja veebifail). Juurdepääsu tagamiseks digiteeriti 8 mm filmi kolmest säilikust (297 meetrit) ja teenusena 6 tellimust 8 mm filmi (7:42:00). Kasutusfondi täiendati 41 analoogsalvestisega. Uurimissaali kohtvõrgus kasutamiseks valmistati faile 36 salvestisest. Film Audio OÜ-s digiteeriti heli 186 säilikult (46 915 meetrit). Uurijate teenindamiseks valmistati DVD-sid ajalises mahus 12:10:25, lisaks lõigati segmente digiteeritud failidest, konverteeriti soovitud formaati ning salvestati failideks erinevatelt analoogkandjatelt (19:03:10). Fotomaterjale puhastati ja skaneeriti 4061 säilikut, lisaks uurijatellimustena 167 säilikut. Tagatis- ja kasutusfondi tarvis digiteeriti albumifotosid 3002 faili, 101 helilinti (61:57:54) ja 190 helikassetti (107:13:46). Lisaks digiteeriti Riigikantselei tellimusel 44 helikassetti (82:14:09) ja uurijate teenindamiseks 13 helilinti (03:55:41).

5. Kasutamine

5.1. Veebikülastused ja uurijateenindus

Aasta jooksul külastati Rahvusarhiivi erinevaid veebilehti ja e-kanaleid ühtekokku ca 1 250 000 korral. Kõige populaarsemad sihtmärgid olid arhiivihuviliste jaoks [digikogu Saaga](#) (ligi 400 000 külastust) ja [virtuaalne uurimissaal VAU](#) (üle 315 000 külastuse). Saja tuhande kasutuskorra piiri ületasid ka otsikataloog [AIS](#) (159 000) ja fotode andmebaas [Fotis](#) (103 000). Lojaalseima kliendibaasi ja sisukaimate külastuste poolest kerkib teiste seast selgelt esile Saaga: korduvkasutajate osakaal küündis siin 87%-ni ning iga külastaja vaatas keskmiselt 35 minuti jooksul 60 digipilti. AIS-is tegid arhiivihuvilised aasta vältel kokku üle 457 000 päringu, otsides sealt kõige sagedamini isikute ja asutuste nimesid.

Rahvusarhiivi kliendiregistrisse lisandus aastaga 8200 uut kasutajat. Aktiivsete püsikasutajate hulk (üle saja külastuse aastas) ületas tänavu 2500 piiri. Kõige sagedamini pöördusid arhiivi endiselt hobiuurijad: tervelt kolmveerand kõigist registreerunud kasutajatest on oma uurimisteeneks märkinud genealoogia või kodu-uurimise. Arhiivi uurimissaale Tartus, Tallinnas, Rakveres ja Valgas külastas aasta jooksul üle 2500 uurija kokku enam kui 8300 korral. Vaatamata Noora avamisele eelnenud ulatuslikule kolimisele oli jätkuvalt kõige külastatavam Madara uurimissaal Tallinnas. Madara ja Noora uurimissaalides laenutati kokku 41 572 säilikut, vormistati 7355 koopiatellimust ja 2950 kauglaenutust. Mõlemas saalis oli uurijail alates veebruarist võimalik tasuta kasutada uusi isedigimise töökohti.

Kodanikud ja asutused esitasid arhiivile kokku 6725 päringut, millest kolmandik tuli lükata tagasi või edastada vastamiseks teistele asutustele. Arhivaarid koostasid 4674 vastust, millest 2457 vormistati arhiiviteatise ja 2217 vastuskirjana. Ühe päringu vastamise keskmine ajakulu oli 4 päeva. Kui teistes üksustes on päringute arv aasta aastalt langenud, siis Tartus on vastav koormus tänu Noora avamisele ja hoogustunud kogumistegevusele taas kasvanud. Alates aprillist toimus kogu päringute haldamine VAU keskkonnas, mis on edukalt liidestatud uue dokumendihaldussüsteemiga Pinal ning liidestamine on lõpusirgel finantstarkvaraga Erply. Alates septembrist arvestati ka filmiarhiivi klientide teenuseid VAU-s.

5.2. Teatmestu ja andmebaasid

Fotode andmebaasi Fotis sisestati aastaga ligemale 55 000 uut kirjet: 41 058 filmiarhiivis (sh Jaan Rieti, Juhan Kuusi, Urve Rukki kogudest ja arhiivi omavõtted 2008–2017), 11 565 Tallinnas (sh endise parteiarhiivi fotokogu, MTÜ Eesti Instituudi, Eesti Rindemeeste Ühenduse jm fotod) ja 2069 Tartus (peamiselt Postimehe trükikoja arhiivist). Filmiarhiivi infosüsteem [FIS](#) täienes aastaga 1668 videosalvestise (546 tundi), 131 helisalvestise kirjelduse ja 103 uue helifaili võrra.

[Kaartide infosüsteemi](#) lisandus ligikaudu 4000 uut kirjeldust: 3770 Tartus, 111 Tallinnas ja 77 Tallinna Linnaarhiivis. Põhiosas kirjeldati Eestimaa maakrediidiselti hindamistoimikutes leiduvaid plaane, mis kujutavad küla või suuremat piirkonda. Aasta jooksul lisandus ka 5115 uut digikujutist. Oktoobri keskel jõudis lõpule arhiivi raamatukogu andmete ülekandmine andmebaasi [ESTER](#), mille tulemusel on Rahvusarhiivi teavikud nüüd leitavad Eesti suurima ja populaarseima e-kataloogi vahendusel. Pea terve aasta väldanud tehniliste ettevalmistustööde käigus parandati oluliselt ka kirjete kvaliteeti.

Jooksva tööna jätkus AIS-i kirjete parandamine ja kontroll, rootsiaegse kindralkubeneri supliikide pealkirjastamine, kinnistute andmebaasi täiendamine ning represseeritute kartoteegi sisestamine. Viimase puhul olid arhiivile taas abiks töötukassa vabatahtlikud.

[Ühisloomeprojekti „Eestlased Esimeses maailmasõjas“](#) raames lisasid 74 vabatahtlikku pea 40 000 uut kirjet, mille tulemusel on tänaseks sisestatud kokku 164 551 isikukirjet. Üle tuhande kirje on sisestanud kuus vabatahtlikku, kellest innukaim on loonud 16 000 kirjet. Kuigi esirinnas on endiselt varasemad kaasalööjad, lisandus esikümnesse ka kaks uut tegijat. Koos septembris lisatud paarisaja Virumaa teenistuslehega leidub nüüd keskkonnas 904 säilikut, millest on sisestatud 669 ja kontrollitud enam kui kolmandik. Projekti tutvustamiseks ja uute vabatahtlike leidmiseks toimus 17. oktoobril Lääne-Viru Keskraamatukogus Rahvusarhiivi pärestlõuna, lisaks tutvustati ühisloomet laiemalt ka blogipostituste ja ettekannetega.

3. oktoobril esitleti Nooras avalikkusele uut [ühisloomerakendust „Tartu 1867“](#), mille kaudu saavad huvilised sisestada tartlaste nimekirju 150 aastat tagasi toimunud rahvaloenduse andmete alusel ning luua interaktiivse kaardi Tartu elanike ja elukohtadega. Pidulikul esitlusel sisestas esimese kirje Tartu linnapea Urmas Klaas ja teemakohase loenguga esines kunstiloolane Enriko Talvistu. Detsembri alguseks oli vabatahtlike poolt kaardile kantud 2375 toonast tartlast ehk 12% linnaelanike koguarvust.

5.3. Arhiivipedagoogika ja avalikud sündmused

Noora avamine ja sellega kaasnenud avalik tähelepanu tõid aasta jooksul arhiivi enneolematu hulga külalisi. Suure panuse andis omalt poolt ka arhiivipedagoogika taaskäivitamine Tartus, mille tulemusena pakkus arhiiv kogu aasta vältel erinevatele huvirühmadele mitmekesist programmi. Kui lugeda kokku kõik maja külastanud huvilised, haridusprogrammides osalejad ning avalike ürituste ja näituste külastajad, siis ületas Nooraga tutvumas käinute hulk 10 000 piiri.

2.–4. veebruaril toimusid Nooras avatud uste päevad, mille raames väisas uut arhiivihoonet ligikaudu 2500 inimest. Kolme päeva jooksul viidi huvilistele läbi 52 ekskursiooni, rida töötubasid, loenguid ja filmiprogramme, nõustati uurimisküsimustes ning eksponeeriti Tartu rahulepingu originaali. Järgmise suurüritusena osales Rahvusarhiiv 20. mail toimunud muuseumiööl, mille puhul jõudis Noorasse 850 külalist. Traditsioonilisemate tegevuste (ekskursioonid, filmiprogramm ning värvimisnurk) kõrval oli huvilistel võimalik mängida ka 1990. aastate arvutimänge ning osaleda QR-koodide kaudu avanevas viktoriinis. Õhtu jooksul sõitis Eesti Rahva Muuseumi ja Noora vahel eribuss. Muuseumiöö programmis osalesid ka Tallinna arhivaarid, kes pakkusid külastajatele paberköite töötuba, hoidlaekskursioone, filmiprogrammi, fotoboksi teenust, mitmeid erinevaid mänge ning hubast õueala koos kohviku, õuekabe, lauatenise ja lastealaga. Toimus ka kohtumine kunstnik Kalju Kiviga.

Suvel osales Tartu arhiivipedagoog Laste Vabariigi elamustuuril Alatskivil, tutvustades osalejaile arhiivi kogusid ja viies läbi märkmiku valmistamise töötoa. 29. septembri õhtul külastas üleeuroopalise teadlaste öö festivali raames Noorat 150 inimest. Toimusid teadusloo-teemalised hoidlaekskursioonid Tõnu Tannbergi ja Lea Leppiku juhtimisel, meisterdamise töötuba lastele ja David Vseviõvi loeng. 14. oktoobril toimus Nooras 2017. aasta tudengipremia konkursi parimate tööde ettekandepäev. Selleaastase preemia pälvis Ilmar Tammisto Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudis kaitstud magistritööga. Aasta jooksul pidas ajaloolane Ago Pajur arhiivi püsinäitusele pühendatud „Keerdkäikude“ sarjas neli loengut. Lugemissaaliloengute sarjas esinesid

Kersti Lust, Taavi Pae ja Raimo Pullat. Oktoobris startis samas filmiarhiivi kogusid tutvustav Arhiivikino programm, mille seansid toimuvad ka edaspidi iga kuu teisel teisipäeval. Lisaks arhiivi üritustele rentisid Noora konverentsisaali ja õppeklassi mitmed asutused ja organisatsioonid, kes korraldasid 2017. aastal kokku 19 erinevat üritust, alates väikestest seminaridest ja lõpetades sajakonna osalejaga konverentsidega.

Aasta jooksul toimus Nooras 239 ekskursiooni, mille peamised sihtrühmad olid mälu- ja riigiasutuste töötajad ning kooliõpilased. Sisustati õppeklass, valmisid arhiivitundide programmid ja Actionboundi tarkvaral põhinev otsimismäng „Seiklus Nooras“. Arhiivitunde külastas 522 õpilast ja 31 õpetajat, seiklusemängus osales 299 koolilast. Erinevatest töötubadest võttis Tartus osa 691 arhiivihuvilist. Hilissügisest käivitus uus algatus „Kutsu arhiiv kooli“, mille raames on arhiivipedagoog käinud arhiivitunde andmas juba neljas koolis. Alguse sai ka koolidele suunatud infotundide programm, mis pakub õpetajatele ja õpilastele võimalust külastada kord kuus Noorat ja küsida nõu uurimistöö teemadel. Arhiivipedagoogika võimalusi tutvustati jooksvalt infokirjade ja voldikute kaudu, nagu ka ettekannetega üritustel. Suvel lõi Rahvusarhiiv kaasa Tallinna Ülikooli koordineeritud e-õppevara projektis. Tallinnas korraldati aasta jooksul 13 ekskursiooni Ristiku ja 7 ekskursiooni Madara arhiivihoones, Tallinna arhiivipedagoog viis läbi 18 arhiivitundi 417 osalejale. Suure menuga jätkus Tallinnas ka uurijatundide läbiviimine.

Uue kvaliteedini jõudis ka arhiivi näitusetevõime. Veebruaris avatud Eesti Vabariigi 100. juubelile pühendatud Noora mahukat püsinäitust „Keerdkäigud“ saavad huvilised külastada kuni 2021. aastani. Näituse tutvustamiseks valmis eraldi arhiivitund ja korraldati mitmeid kuraatorituure. Lisaks püsinäitusele eksponeeriti Nooras aasta jooksul veel viit ajutist näitust: märtsist kuni aprillini oli külastajatele vaatamiseks filmiarhiivi fotonäitus „Defitsiit ja taaskasutus“, maist juunini perekond Zoege von Manteuffelite pärgamendikogu tutvustav arhiivi omanäitus „Piilugem pärgamente“, juunist septembrini koostöös Tartu linnaga valminud Rahvusarhiivi rändnäitus „Pärisrahvast priirahvaks“, augustist oktoobrini filmiarhiivi ja Dagne Aaremäe fotonäitus „Benita Labi: Splendid Loneliness“ ning alates oktoobri lõpust Ivan Lavrentjevi ja Okupatsioonide muuseumi 1993. aasta referendumist rääkiv näitus „Kuidas Narva Eestiga jäi?“.

Tallinna Maneeži tänava galerii võõrustas aasta alguses Poola saatkonna näitust „Visegradist Visegradini, ühine pärand, ühine tulevik“, seejärel 1960. aastate tarbimiselu tutvustavat näitust „...seni, kuni pole loodud materiaalse hüvede üleküllust. Pilte ja noppeid tarbimisest pool sajandit tagasi“ ning sügisel filmiarhiivi näitust „Meie sõber jalgratas“, mille avamispäeval toimusid filmivaatamisega päädinud jalgrattatuurid Ristiku tänavale. Tarbimisnäituse põhjal valmis ka põhikoolidele suunatud tunnikava, mis kätkeb mitmeid arhiivinäituse koostamisega seotud ülesandeid. 27. oktoobril tähistatud audiovisuaalpäeval olid filmiarhiivi külastajatele avatud väljapanekud miniplakatitest ja heliplaatidest, nagu ka näitus „Must teemant“. Kogu aasta vältel laenutati Tallinnas huvilistele välja mitmeid erinevaid rändnäitusi.

Arhiivi kogusid ja teenuseid tutvustati 2017. aastal mitmetel konverentsidel, seminaridel ja õpitubades, samuti ka arhiivi sotsiaalmeedia kanalites. Noora õppeklass majutas aasta jooksul arvukate kõrgkoolide loengukursuseid ja praktikume, samuti jätkus Tartu Ülikooli ajalootudengite bakalaureuse- ja magistripraktikate juhendamine Tartu arhivaaride kaasabil. Rahvusvahelise koostööna löödi aktiivselt kaasa arhiiviprojektides [CO:OP](#) (näiteks valmisid sisutihedad Adavere, Are, Laeva, Oru ja Toila [topoteegid](#)) ja „Turning Access into Learning“. Kokkuvõttes oli kasutusvaldkonnas erakordselt tõine ja tulemusrikas aasta.

5.4. Ühismeedia ja turundus

Rahvusarhiivi [ajaveebi](#) lisandus 44 uut postitust, ajaveebi lugusid loeti 72 000 korral. Populaarseimad lood olid [27 fotot Lembit Ulfsakist](#), [Selleks eksamiks valmistusin hoolsalt ette, kuid...](#) ja [Pärisorjusesse langenud vabahärrad](#).

2017. aasta detsembri seisuga oli Rahvusarhiivi [Facebooki](#) kontol 3259 jälgijat. Uusi jälgijaid lisandus aastaga 732. Facebooki kontol jagati infot Rahvusarhiivi olulisemate saavutuste ja arhiivis toimunu kohta, jätkati traditsiooni tutvustada päevakajaliste sündmuste ja tähtpäevadega seonduvaid arhivaale ning huvitavamaid juhuleide.

Jätkus Rahvusarhiivi [Instagrami](#) konto populaarsuse tõus ja lisandus 470 uut jälgijat, kokku on neid 878. Instagrami konto haldamisel katsetati sel aastal ühishaldust, kus erinevad arhiivitöötajad haldasid kanalit kahe nädala kaupa. Lähenemine õigustas end üldjoontes ja kuigi edaspidigi on vajalik ühe põhihalduri olemasolu, siis pakutakse ka tulevikus arhivaaridele võimalust olla konto halduriks. Rahvusarhiivi [Flickr](#) kontol on 570 jälgijat.

Peamiseks meiliturunduskanaliks on kujunenud keskkond Mailchimp, mille kaudu saadetakse teemakohast infot erinevatele sihtgruppidele. Arhiivi üldinfokirja jälgijaid on 408. Eraldi on kasutusel arhiivipedagoogika infolist 533 liikmega.

2017. aastal alustati koostöös OÜ-ga Koopia Niini & Rauam teenuse [Tükike ajalugu sinu koduseinal](#) pakkumist. Teenus võimaldab tellida koju arhivaalide reproduktsioone.

Rahvusarhiivi turundusplaanide 2018–2020 koostamisel lähtutakse sel aastal valminud turundusstrategiast, kus on defineeritud arhiivi peamised sihtgrupid ja neile edastatavad sõnumid.

Üheksa populaarsemat fotot 2017. aasta Instagrami postitustest:

6. Digitaalarhiivindus

6.1. Tarkvaraarendus

Uue rakendusena valmis ühisloomekeskkond Tartu linna 1867. aasta rahvaloenduse andmete sisestamiseks: www.ra.ee/tartu1867. Oluliselt liiguti edasi Rahvusarhiivi asutustega tehtava töö tarkvaramooduli loomisel. Alustati digitaalarhiivi API-liideste kirjeldamisega, see võimaldab edaspidi kasutusele võtta otseliideseid dokumentide üle andmiseks asutuste dokumendihaldussüsteemide ja digitaalarhiivi vahel. Viidi lõpule andmete migreerimine vanast raamatukogu infosüsteemist URRAM raamatukogude ühisesse andmebaasi ESTER. Sisemist töökorraldust muutva arendustööna liidestati virtuaalne arhiivi uurimissaal VAU dokumendihaldussüsteemiga Pinal ning alustati arhiivipäringute ja -teatiste automaatset registreerimist Pinalis. Jooksvalt täiendati ja uuendati ka teisi kasutusel olevaid rakendusi (Fotis, Saaga, ühisloome rakendused, kaartide infosüsteem, filmiarhiivi infosüsteem FIS, Preservica, UAM). Dokumendihaldussüsteemi Postipoiss asemel võeti kasutusele Haridus- ja Teadusministeeriumi haldusala ühine dokumendihaldussüsteem Pinal, kuhu kanti üle kõik Postipoisis registreeritud andmed ja failid.

6.2. Digitaalne säilitamine

Aasta jooksul võeti universaalse arhiveerimismooduli (UAM) abil digitaalarhiivi vastu dokumente kahel korral (likvideeritud Eesti Arengufondi 3354 faili ja MTÜ Eesti Instituudi 2561 faili), vastuvõtu lõplik vormistamine toimub 2018. aastal. Kaitseressursside Ametist võeti vastu üks andmebaas koos seotud failidega mahus 25 TB, andmebaasi arhiveerimiseks kasutati projekti E-ARK raames loodud tarkvara *Database Preservation Toolkit* (DBPTK).

Digitaalselt säilitatav aines on Saagas, Fotises, FIS-is ja väiksemates rakendustes kättesaadavad ja sinna veel mitte jõudnud digiteeritud Rahvusarhiivi säilikud. 2017. aasta detsembri alguse seisuga sai veebi kaudu jälgida 18 476 055 kaadrit Saagas, 575 669 fotot Fotises, 4116 nimetust (1219,6 tundi) filme ja 1338 nimetust (731,5 tundi) helisid FIS-is ning 49 396 kujutist kaartide infosüsteemis. Kokku on kettamassiivides ja lintidel tagatiskoopiatena säilitamisel digiteeritud faile 720,6 terabaiti. Digitaalselt sündinud dokumentide faile on säilitamisel 25,01 terabaiti ja digitaalselt sündinud filme 94 terabaiti.

6.3. Koostöö

Lõppes europrojekt E-ARK (*European Archival Records and Knowledge Preservation*), mille tulemusi kaitsti Euroopa Komisjoni ees väga edukalt märtsis Tartus toimunud projekti viimasel koosolekul. Kolm aastat kestnud ja 16 partnerasutust hõlmanud projekti rahastas Euroopa Komisjon CIP-ICT-PSP programmist. Projekti kestel töötati välja mitmed üleeuroopalised digitaal-dokumentide ja andmebaaside arhiveerimise metodoloogiad ja lahendused rahvusarhiivide, teadusasutuste ning tarkvarafirmade koostöös.

Koos projektis osalenud asutustega koostati E-ARK-i tulemustel baseeruv taotlus digitaalarhiivinduse tegevuste püsivamaks finantseerimiseks Euroopa Komisjonile programmi *Connecting Europe Facility* (CEF) raames.

7. Teadus- ja publitseerimistöö

Rahvusarhiivi teadus- ja publitseerimistegevust märgistasid 2017. aastal asutuse struktuurireformist tingitud Eesti Ajalooarhiivi toimetiste ümberkujundamine Rahvusarhiivi toimetisteks, asutuse tegevuse kaheaastaraamatu väljaandmine ning Eesti Vabariigi iseseisvuse sünniloole pühendatud avaliku loengusarja „Keerdkäigud“ käivitamine.

2017. aastal ilmusid järgmised Rahvusarhiivi [publikatsioonid](#):

1. Rahvusarhiiv 2015–2016. Koostanud Helina Tamman, Tõnu Tannberg. Tartu: Rahvusarhiiv
2. Rahvusarhiivi toimetised 1 (32). Kroonikast epitaafini. Koostanud Katre Kaju. Tartu: Rahvusarhiiv (ACTA ET COMMENTATIONES ARCHIVI NATIONALIS ESTONIAE)
3. Ajalookultuuri ajakiri Tuna (4 numbrit)
4. Esimene Pääsuke. Mustvalge PAL1 4:3. DVD. Teostus: Õie Kukk. Tallinn: Filmiarhiiv (2012. aasta väljaande lisatrükk)

Rahvusarhiivi ja Tartu Ülikooli Eesti ajaloo rahvusprofessori koostöös valmistati ette ja rakendati ellu kõigile ajaloo huvilistele adresseeritud [loengusari](#) omariikluse algusaastatest (1917–1920), mis analüüsib ja mõtestab Eesti iseseisvumisprotsessi olulisi murrangusündmusi, meie omariikluse alusdokumente ning sel ajal ajalooareenil tegutsenud isikute valikuid tollaste poliitiliste olude keerdkäikudes. 2017. aastal olid sarja lektoriks dotsent Ago Pajur, kes kõneles Tartu rahust (2.02), autonoomiaseadusest (4.05), rahvusväeosadest (7.09) ja Maanõukogu 15. novembri otsusest (7.12). Sel aastal osales loengutel üle 160 kuulaja. Rahvusarhiivi püsiekspositsiooniga „Keerdkäigud“ lõimuv loengusari kestab kuni 2020. aastani.

Rahvusarhiiv osales jätkuvalt parima eestikeelse ajaloo raamatu aastapremia väljaandmisel. Premia statuut ja loetelu kõigist aastapremia pälvinud trükistest ja autoritest alates 1995. aastast on leitavad [Rahvusarhiivi veebist](#).

8. Organisatsiooniline areng

2017. aasta olulisim teetähis nii organisatsioonilises kui ka ühiskondlikus tähenduses oli Rahvusarhiivi uue peahoone Noora avamine 1. veebruaril 2017 Tartus. Ajalooline sündmus tõi kokku enam kui 400 inimest arhiivi koostööpartneritest avaliku -ja erasektori organisatsioonide esindajateni. Nii avamispäevast kui ka kolmest järgnenud avatud uste päevast, mille jooksul külastas arhiivi ligikaudu 2500 inimest, saab pikemalt lugeda ajakirja Tuna 2017. aasta esimesest numbrist (lk 142–145).

2017. aastal on Rahvusarhiivi koosseis võrreldes eelmiste aastatega jätkuvalt vähenenud. Kui 2016. aasta lõpu seisuga oli 210 teenistukohta (koormust arvestades 205,5) ja 202 inimest, siis 2017. aasta lõpu seisuga oli koosseisus 198 kohta (ehk 193,25 koosseisukohta) ja 200 inimest (koormust arvestades 190,95), kellest 87 olid ametnikud ja 113 töötajad. 23 teenistujat töötas osakoormusega. Ametniku vaba ametikoha täitmiseks viidi 2017. aastal läbi üks avalik konkurss Tallinna kasutusosakonna arhivaaride leidmiseks (kandideerinute arv 32) ja üks sisekonkurss seoses teenistuja üleviimisega teisele ametikohale. Samuti tuli nelja avaliku konkursi kaudu leida töötajaid teiste oluliste töökohtade täitmiseks. Aasta jooksul asus Rahvusarhiivi tööle 11 uut inimest, neist neli tähtajalise projektitöö lepinguga. Teenistusest lahkus 21 teenistujat (kaheksal inimesel oli viimane tööpäev 31.12.2017), neist kolm omal soovil, neli teenistustähtaja möödumisel ning 14 töö- ja/või ametikoha koondamise tõttu. Koondamised olid tingitud peamiselt töö ümberkorraldamise vajadusest. Personali vabatahtliku voolavuse määr (omal soovil lahkunute suhe töötajate koguarvu) oli 1,5%, koguvoolavus püsib jätkuvalt 10% ringis.

Traditsiooniliselt täiendasid Rahvusarhiivi töötajad oma teadmisi ja oskusi kodu- ja välismaal kõigis põhilistes arhiivitööga seotud valdkondades. Lisaks pakuti nii erialaspetsiifilisi kui ka kaasaja suundumusi või poliitikat toetavaid arenguvõimalusi, näiteks korraldati teenusedisaini puudutav koolitus Rahvusarhiivi kõigi tasandi juhtidele ja eesti keele uuendusi käsitlevad koolitused Tartus ja Tallinnas. Kasulikud koolitused olid ka töövaldkonnaga seotud organisatsioonide külastamised ja valdkondade koolitusseminarid.

Jätkuvalt leidis suurepäraselt vastukaja Rahvusarhiivi ja Tartu Ülikooli ajaloo ja arheoloogia instituudiga koostöös pakutav veebipõhine kursus „Dokumendi- ja arhiivihaldus infoajastul”, mis lõppes 2017. aasta kevadel ja taasalustas 2017. aasta sügisel, küündides uuesti maksimaalse võimaliku osalejate arvuni. E-kursuse materjalid annavad võimaluse olla kursis valdkonna olulisemate muudatuste, uuenduste ja seisukohtadega.

Nagu varasemal viiel aastal, korraldas Rahvusarhiiv ka 2017. aastal Rahvuskaaslaste programmi arhiiviprojektide konkursi koos kaasneva asjaajamisega. Konkursile laekus 50 taotlust, millest arhiivikomisjon otsustas täielikult või osaliselt rahuldada 40. Kokku jagati projektidele toetusraha 148 729 eurot (3677,72 eurot jäeti välja jagamata ja täiendavalt otsustati rahastada viit kevadisel konkursil toetust saanud arhiiviprojekti).

Rahvusvahelise suhtluse osas oli 2017. aasta erakordne – Rahvusarhiiv korraldas nii rahvusvahelise arhiiviuuringute keskuse ICARUS ja [europrojekti CO:OP](#) partnerite kohtumise 29.–31. mail Tartus (lähemalt Tuna 3/2017) ning Eesti Euroopa Liidu eesistumise raames kaks Euroopa arhiivinduse tippkohtumist 21.–22. septembril Tallinnas: 23. Euroopa arhiivigrupi nõupidamise (*European Archives Group*, EAG) ja 36. Euroopa arhiivijuhtide ümarlaua (*European Board of National Archivists*, EBNA). EAG kohtumisel võeti edasisele arutelule e-arhiveerimise teemad, eeskätt

praktilise koostöö küsimused, aga ka arhiiviteenuste tegevusjuhendi (*Code of Conduct for Archives Services*) andmekaitset käsitlevate läbirääkimiste tulemused. Euroopa arhiivijuhtide ümarlaua ettekanded andsid ülevaate E-Eestist, projekti E-ARK kogemusest ja kasulikkusest ning endist Jugoslaaviat hõlmava arhiiviainese digiteerimise seisust. Ühtlasi tutvustati kunsti, teaduse ja infotehnoloogia vahelist loovprojekti Eesti näitel ja Rahvusarhiivi praktikat ühisloomeprojektide läbiviimisel.

Lisaks kahele tähtsündmusele Eestis osaleti rahvusvahelise heli- ja audiovisuaalsete arhiivide ühenduse, Balti audiovisuaalsete arhiivide nõukogu, totalitaarsete režiimide uurimise instituudi ümarlaua ning MTÜ Baltic Heritage Network töös. 2017. aasta jaanuaris sai Rahvusarhiivist Euroopa filmiarhiivide ühenduse (*Association of European Cinémathèques*, ACE) liige ja samuti oli filmiarhiiv IV rahvusvahelise Läänemeremaade filmiajaloo konverentsi „Cinematic Dynamics of Separation and Alliance, 1945–1960“ üks peamisi korraldajaid. Kohtumisel Bosnia ja Hertsegoviina rahvusarhiivi esindajatega 3.–7. aprillil Sarajevos tutvuti kohaliku arhiivisüsteemi ja mäluasutustega ning avati 1949. aasta märtsiküüditamist käsitlev näitus „Karm kevad“.

2017. aasta lõpus moodustasid Rahvusarhiivi kasutada olnud vahendid kokku 7 074 567 eurot. Esialgsele eelarvele lisandusid Vabariigi Valitsuse korralduse alusel Eesti Euroopa Liidu eesistumisega seotud vahendid summas 10 700 eurot ning seadusemuudatusega eraldati lisaks 491 000 eurot digitaalse ainese vastuvõtmise võime tagamiseks (IT-ketaste, lintide ja skanneri soetused). Välistoetuste raames teostati 2017. aastal töid europrojektile CO:OP. Majandustegevuse tulused laekus ca 240 000 euro ulatuses, neist suuremad tööd kaasnesid Utah' Genealoogiaseltsi ja genealoogiauringute firma Ancestry tellimustega.

Priit Pirsko
riigiarhivaar

5. jaanuaril 2018

Rahvusrhiiv arvudes 2017. aastal

Töötajad	200	87 ametnikku ja 113 töötajat
Hooned	7	Tallinnas (3), Tartus (2), Rakveres, Valgas
Arhiivihoidlad	15 603 m ²	19 600 jooksvat meetrit vaba riiulipinda
Säilikud*	9 313 752	http://ais.ra.ee
Arhivaalid veebis, digikujutised*	18 476 055	www.ra.ee/dgs/explorer.php
Kaardid veebis*	49 396	www.ra.ee/kaardid/
Fotod veebis*	575 669	www.ra.ee/fotis/
Filmid veebis*	4116	www.filmi.arhiiv.ee/fis
Veebikülastused	ca 1 250 000	www.ra.ee/vau/ + muud portaalid
Vaatamised ajaveebis*	157 782	193 artiklit, http://blog.ra.ee
Jälgijad Facebookis*	3259	www.facebook.com/rahvusrhiiv
Lahendatud päringud	4674	2457 arhiiviteatist, 2217 vastuskirja
Publikatsioonid	7	www.ra.ee/teadus-ja-publikatsioonid/
Näitused	15	www.ra.ee/naitused/
Eelarve	7 074 567	www.ra.ee

* Andmed 2017. aasta lõpus, sisaldades kasvavalt eelnevate aastate andmeid.